
USLOVLJENOST POZNAVANJA KOMPLEKSNOСТИ FENOMENA I POTENCIJALNIH NAČINA IDENTIFIKOVANJA DAROVITIH I KREATIVNIH UČENIKA U ŠKOLSKOM KONTEKSTU

Apstrakt: Darovitost učenika je vrlo kompleksan fenomen za istraživanje kako u teorijskom, tako i empirijsko-istraživačkom smislu. Identifikovanje a zatim i podsticanje darovitih i kreativnih učenika jedan je od važnih zadataka škole zahtevan i ozbiljan zadatak koji se stavlja pred nastavnika. Predmet istraživanja predstavljaju iskustva nastavnika osnovnih škola o fenomenu darovitosti i uslovljenosti poznavanja kompleksnosti fenomena i potencijalnih načina identifikovanja darovitih i kreativnih učenika u školskom kontekstu. Značaj rada, pored sazajnog, ogleda se i u aplikativnom cilju sa težnjom da se darovitost shvati kao zbir inteligencije i kreativnosti, i ne ostane nezapažen i u senci prosečnosti. Hipoteze postavljene istraživanju su: 1. Nastavnici prepoznaju odlike fenomena darovitosti i kreativnosti; 2. Nastavnici poznaju načine izražavanja i manifestovanja, te i identifikovanja darovitosti i kreativnosti kod učenika; 3. Nastavnici poseduju znanja o potencijalnim načinima rada sa darovitim i kreativnim učenicima. Opšta hipoteza istraživanja implicira nepostojanje statistički značajnih razlika u odgovorima ispitanika u odnosu na postavljene nezavisne varijable, $p > 0.05$. Ispitani su stavovi nastavnika o ovoj problematici u odnosu na dve nezavisne varijable: radni staž (do 10 godina radnog staža, od 10 do 20 godina radnog staža i preko 20 godina radnog staža) i u odnosu na ciklus obrazovanja: učitelji od 1. do 4. razreda i nastavnici od 5. do 8. razreda. Za potrebe ovog istraživanja je korišćen *survey* istraživački metod sa deskriptivnom analizom podataka, korišćena tehnika je skaliranje, instrument skala procene Likertovog tipa koja sadrži 30 ajtema; za potrebe ovog istraživanje analizirane su subskale u skladu sa postavljenim istraživačkim zadacima. U istraživanju je učestvovalo 203 nastavnika osnovnih škola sa juga Srbije. Dobijeni nalazi interpretirani su pomoću parametrijske statistike, t-testa i ANOVA testiranja.

Gljučne reči: prepoznavanje darovitog, darovitost i kreativnost, identifikovanje učenika, školski kontekst.

Daroviti i kreativni učenici – šta ih izdvaja od prosečnih

Daroviti učenici razlikuju se od svojih vršnjaka po brzini učenja, po brzini shvatanja pojava i procesa, te im klasičan tradicionalan način rada u školi ne odgovara. Istovrsni zadaci namenjeni čitavom razredu, podjednako obraćanje učitelja i nastavnika, ne prati i ne podržava posebne, povećane obrazovne potrebe; ne prati mogućnosti i interesovanja učenika koji mogu biti okarakterisani kao daroviti i kreativni.

Za fenomen darovitosti koristi se više termina: visoko talentovani, kreativni, superiorni (Taslim & Jabar, 2018), što govori u prilog kompleksnosti ovog fenomena. Daroviti se svojim sposobnostima, nivoom i vrstom sposobnosti, izdvajaju od prosečnih učenika. Opšte intelektualne, posebne akademske, kreativno-produktivne sposobnosti razmišljanja ili čak povećane sposobnosti za određeno polje, umetnost ili sport, ono je što izdvaja i karakteriše potencijalno darovitog učenika (Taslim & Jabar, 2018; Ziegler & Stoeger, 2019).

¹ jelena.osmanovic@filfak.ni.ac.rs

² aleksandram@pfvr.ni.ac.rs

Darovitost shvaćena kao višedimenzionalan konstrukt obuhvata intelektualne sposobnosti i veštine koje prevazilaze intelektualni domet (Zaia, Nakano, Peixoto, 2018: 39–51). Darovito, talentovano i kreativno ponašanje su dinamični oblici ponašanja, kao što su i sami učenici koji se ovako ponašaju dinamični, i formiraju dinamične i funkcionalne odnose sa okolinom (Dai & Renzulli, 2008). Darovitost je raznolika i individualizovana, može biti uslovljena i u korelaciji sa bilo kojim faktorom životne sredine ali i sa osobinama ličnosti (Ivleva, 2018: 588–593).

Pored tzv. tipičnih odlika darovitosti postoje i sledeće odlike darovitosti: idealizam, perfekcionizam, pojačan osećaj za odgovornost, govor i vokabular, neredovan san, rano računanje i čitanje, brza percepcija, maštovitost, korišćenje složenih, nesvakidašnjih reči za uzrast kojem pripada (Ivleva, 2018: 588–593). Nivo divergentnog razmišljanja, kreativno rešavanje problema, originalnost i fleksibilnost pri rešavanju problema određenja su kojima su pojedini autori (Duchovičova, Šabo, Petrova & Hosova, 2019) definisali darovitost i kreativnost. Darovitost i kreativnost usko su povezani pojmovi, kreativnost je jedan od primarnih pokazatelja darovitosti koju dete koristi za rešavanje problema i izvođenje aktivnosti u školskom kontekstu (Piske, Stoltz, Vestena, Freitas, Valentum, Oliveira, Barby & Machado, 2016).

Stoger, Balestrin i Zigler (Stoeger, Balestrini & Ziegler, 2018: 25–37) izdvajaju četiri definicije darovitosti: psihometrijske definicije, definicije performansi, definicije etiketiranja i specifične definicije. Psihometrijske definicije se odnose na pojedince koji ostvaruju visoke rezultate na testovima inteligencije i kreativnosti. Definicije performansi opisuju jedinku kao nadarenu ukoliko ostvari neko visoko dostignuće npr. učenik koji se izdvoji kao najbolji na nivou razreda ili generacije. Definicije etiketiranja predstavljaju socijalno izdvajanje i označavanje individue nadarenom od strane kvalifikovanih stručnjaka. I poslednja vrste definicija tzv. specijalne definicije odnose se na darovitost koja se ispoljava u određenom domenu što jedinku kvalifikuje kao nadarenu.

Identifikovanje i rad sa darovitim i kreativnim učenicima

Fenomen darovitosti može se javiti u najranijem detinjstvu, kao npr. talenat za muziku ili ples. Postoje i vrste darovitosti koje se ispoljavaju tek onda kada dete krene u školu i bude okruženo raznim zadacima i aktivnostima, što ne znači da do tada nije posedovalo tu vrstu darovitosti i kreativnosti, već nije imalo prilike i podsticaja da je ispolji. Školski kontekst predstavlja široko polje potencijalnih načina delovanja, identifikovanja i pristupanja fenomenu darovitosti. Stručni saradnici, nastavnici, učitelji, učionica i oprema koja se u njoj nalazi, nastavni plan i program jesu činioci koji udruženim snagama mogu izaći u susret darovitom učeniku i zajedno sa njim krenuti u otvarenje novih, dalekosežnih ciljeva i dostignuća.

Kako bi se dao doprinos zajednici, a pre svega razvoju darovitih i kreativnih učenika, potrebne su dodatne aktivnosti i angažovanja van okvira redovnih školskih programa (Taslim & Jabar, 2018). Korektan i pouzdan način identifikovanja darovitih i kreativnih učenika podrazumeva obezbeđivanje pogodne sredine za rad u kojoj se učenik neće osetiti etiketiranim i diskriminisanim (Ersoy & Uysal, 2018).

Širok spektar definicija i koncepata vezuje se za pojam darovitosti; pojedini autori (Freeman & Urban, 1983, prema: Heller & Feldhusen, 1986) došli do zaključka da darovitost, iako često nije objektivno vidljiva, predstavlja sociokulturni fenomen i kao takav obuhvata pamćenje, kreativnost i inteligenciju koje se kod ovih učenika ispoljavaju na visokom nivou, te se zapažanjem ovih karakteristika najlakše dolazi do identifikovanja ovog fenomena.

Nastavnici razumevanjem suštine ispoljenog talenta, inteligencije i kreativnosti, pružanjem podrške učeniku za grupni rad i saradnju, akcentovanjem razvoja samopouzdanja

i samostalnosti doprinose razvoju i motivaciji darovitih učenika (Duchovičova, Šabo, Petrova & Hosova, 2019). Pomažući im da što bolje, efikasnije i produktivnije uče, učeniku olakšavaju izgradnju sopstvene ličnosti i prihvatanju sebe kao nadarenog i kreativnog pojedinca.

Identifikacija darovitosti podrazumeva celokupnu i sveobuhvatnu analizu jednog učenika (Maksimović i Osmanović, 2019: 236), podrazumeva praćenje i svakodnevno posmatranje ponašanja i aktivnosti učenika. Posmatranje realizacije određene problematike od stane potencijalno darovitog učenika uz sagledavanja kojim elanom, sa koliko volje i motivacije učenik pristupa rešavanju problema. Takođe je bitno zapaziti i brzinu rešavanja problema i dozu kreativnosti i talenta koji se pritom ispoljavaju. Identifikovanje i rad sa darovitima ozbiljan je i težak zadatak koji se ne može svesti samo na školu već zahteva i uključivanje porodičnog okruženja. Identifikovanje, kategorisanje učenika kao darovitog i kreativnog podrazumeva korišćenje različitih pedagoško-psiholoških pomagala, pa tako Heler i Feldhusen (Heller & Feldhusen, 1986: 25) ovaj posao razlažu na sledeće segmente:

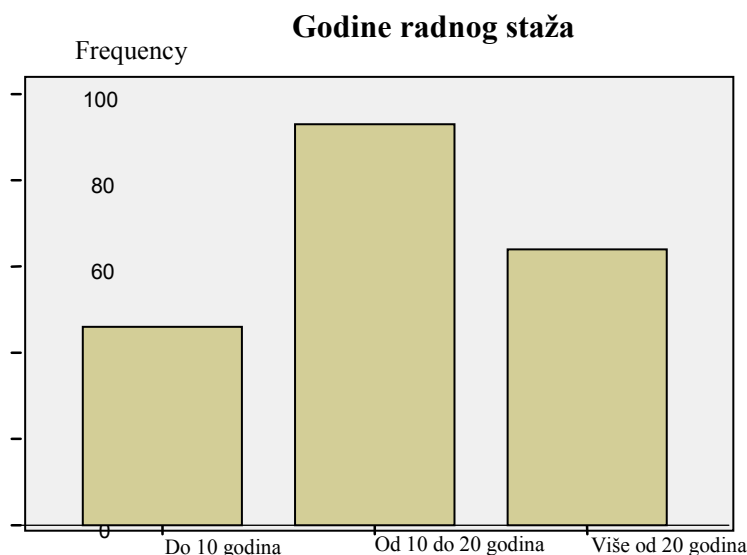
1. Pomoći roditeljima da upoznaju i shvate talenat i kreativnost i pružiti im pomoć i podršku za negu ovih detetovih osobina kod kuće.
2. Dijagnostifikovanjem darovitosti roditeljima treba dati smernice za dalji odabir škole.
3. Omogućiti darovitim učenicima, kod kojih su talenat i kreativnost visoko izraženi, kontakt sa stručnjacima iz oblasti za koje se povećana interesovanja javljaju.
4. Osposobiti nastavnike, učitelje i trenere da na adekvatan način razvijaju darovitost.
5. Daroviti učenici neretko mogu imati problem sa pronalaženjem svog identiteta zbog psiholoških problema ili socijalnih sukoba do kojih mogu doći; to iziskuje emocionalnu pomoć i podršku, uz zajedničko delovanje nastavnika, pedagoga i ponekad psihijatra.
6. Darovitim omogućiti sticanje veština i sposobnosti u skladu sa izraženom vrstom dara što će im olakšati uključivanje u društvenu zajednicu.
7. Kreativni učenik mora biti samopouzdan, atraktivno doživeti i predstaviti sebe, posedovati zdrave radne navike i biti otvoren ka društvenim pojavama, te ih valja naoružati ovim kompetencijama.

Rad sa darovitimima treba se odvijati u drugačijem smeru no što je slučaj sa načinom rada u redovnim školama sa prosečnim učenicima. Nastavnik je inicijator, medijator i realizator aktivnosti u okviru kojih može doći do ispoljavanja talenta i sklonosti učenika (Maksimović i Osmanović, 2019: 230–237). Ono što možemo istaći kada je reč o identifikovanju darovitih jeste da je proces zapažanja, identifikovanja i označavanja učenika darovitim vrlo složen i ozbiljan zadatak koji pripada najčešće nastavnicima i učiteljima. No, ne mogu nastavnici i učitelji bez uključivanja porodice i čitavog školskog okruženja (pedagoga, psihologa, socijalnog radnika, učioničkog ambijenta i pogodnih nastavnih materijala i sredstava za rad) identifikovati darovitog učenika i bez pomoći i podrške navedenih činioaca ambiciozno pohrliti u posao sa njim. Kako Maksimović (2012: 546) naglašava „u identifikaciji se odlučuje o daljoj sudbini razvoja darovitosti (...) neprimeren način ili vreme identifikacije, neprepoznatljivost pojedinih kategorija dece samo su neki od faktora koji doprinose da neka deca koja bi imala velike mogućnosti razvoja ostaju neprimećena”. Dakle, daroviti učenici imaju veliki značaj za celokupan vaspitno-obrazovni rad, no taj rad iziskuje velika zalaganja i trud od strane nastavnika.

Metodološki pristup i problem istraživanja

Nastavnik prilikom rada sa darovitimima treba da bude mentor, vodič učenika kroz njegov samostalan rad i učenje, onaj ko pokreće, motiviše i pomaže darovitim i kreativnom učeniku kada naiđe na problem i prepreku. Postavlja se problem istraživanja: *da li nastavnici*

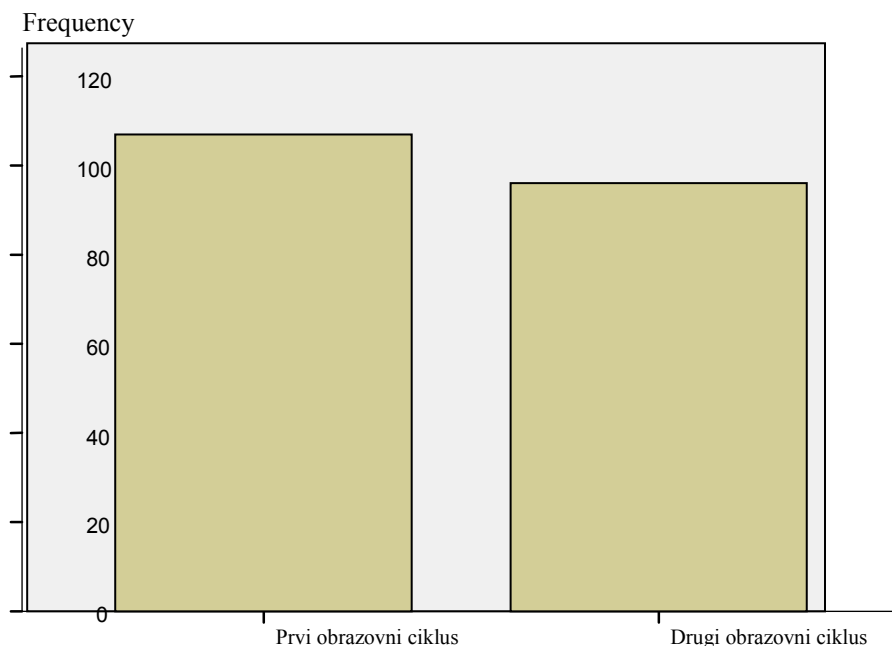
identifikuju darovite i kreativne učenike ili oni ostaju u senci prosečnih učenika, kakav je njihov put u razvijanju svojih potencijala? Iz postavljenog problema istraživanja proizlazi je i predmet istraživanja koji se odnosi na *refleksije nastavnika o uslovljenosti poznavanja kompleksnosti fenomena i potencijalnih načina identifikovanja darovitih i kreativnih učenika u školskom kontekstu*. Upravo iz ovako postavljenog problema i predmeta istraživanja težnja je na ukazivanje važnosti rane identifikacije kreativnih i darovitih učenika. Pozitivnim gledanjem i nastojanjem izučavanja ove problematike postavljene su pretpostavke istraživanja: da nastavnici prepoznaju odlike fenomena darovitosti i kreativnosti; poznaju načine izražavanja i manifestovanja, te i identifikovanja darovitosti i kreativnosti kod učenika; poseduju znanja o potencijalnim načinima rada sa darovitim i kreativnim učenicima. Opšta hipoteza je zapravo nulta hipoteza istraživanja kojom se pretpostavlja da nema statistički značajnih razlika u odnosu na dve postavljene varijable istraživanja: radni staž (do 10 godina radnog staža, od 11 do 20 godina radnog staža i preko 20 godina radnog staža) i u odnosu na ciklus obrazovanja (učitelji i nastavnici), $p > 0.05$. U istraživanju je korišćena deskriptivna metoda sa kvantitativnom analizom podataka, a od tehnika skaliranja – Skala procene Likertovog tipa (DAK) koja ima 30 ajtema i koja je konstruisana u okviru tri glavne subskale u odnosu na postavljena tri istraživačka zadatka i hipoteze istraživanja. U istraživanju je učestvovalo 203 nastavnika osnovnih škola sa juga Srbije.

Grafikon 1. *Struktura ispitanika u odnosu na varijablu: godine radnog staža*

U istraživanju je učestvovalo 46 ispitanika koji imaju od 0 do 10 godina radnog staža, zatim 93 ispitanika sa 11 do 20 godina radnog staža i 64 ispitanika sa najviše godina radnog iskustva, preko 20 godina (v. Grafikon 1). U uzorak istraživanja je ušlo 203 ispitanika (100% validni uzorak).

Ciklus obrazovanja

Grafikon 2. *Struktura ispitanika u odnosu na varijablu: ciklus obrazovanja*

Kako bi se dublje proučila problematika darovitih i kreativnih učenika u osnovnim školama, u obzir je uzeta i struktura ispitanika u odnosu na ciklus obrazovanja (v. Grafikon 2). U istraživanju je učestvovalo 107 ispitanika prvog obrazovnog ciklusa osnovnih škola, odnosno učitelja i 96 ispitanika drugog obrazovnog ciklusa odnosno nastavnika, ukupno 203 ispitanika (100% validni uzorak).

Istraživanje na terenu je trajalo u toku 2018. i 2019. godine. Dobijeni podaci dalje su prikazani kvantitativnim putem uz pomoć parametrijske statistike.

Analiza i interpretacija rezultata istraživanja

Kao karakteristika svakog darovitog učenika, odlikuje ga natprosečna sposobnost i potencijal, kao i kreativnost. Svakako kreativnosti i darovitosti dodajemo osobine kakve su istrajnost i maštovitost. Nastavnike smo pitali da li prepoznaju ove osobine kod pojedinih učenika i dobili smo pozitivne odgovore.

Istraživanje je pokazalo da visokim aritmetičkim sredinama na ajteme iz subskele za prvi istraživački zadatak iznose $M=4.00$; $M>4.00$ (*slažem se* na skali procene), pokazuju pozitivne refleksije, odnosno njihova samoprocena govori o tome da prepoznaju odlike fenomena darovitosti i kreativnosti kod učenika.

Tabela 1. Razlike u odgovorima ispitanika o prepoznavanju odlika fenomena darovitosti i kreativnosti učenika u odnosu na ciklus obrazovanja

	Ciklus obrazovanja	N	Mean	Std. Deviation
Fenomen darovitosti i kreativnosti	Prvi obrazovni ciklus	107	36.8318	5.67930
	Drugi obrazovni ciklus	96	36.0833	4.05402

$t=1.070$; $df= 201$; $p=0.286$

U Tabeli 1 ispitane su refleksije učitelja i nastavnika u odnosu na varijablu ciklus obrazovanja. Istraživanje je pokazalo da ne možemo zaključiti da li učitelji spram nastavnika ili obrnuto više prepoznaju odlike fenomena darovitosti i kreativnosti kod učenika. Zaključujemo da i jedni i drugi pridaju važnost ovom fenomenu, s toga možemo konstatovati na osnovu t testa da nema statistički značajne razlike u odgovorima ispitanika $p>0.05$, odnosno da dominira homogenost u odgovorima ispitanika i iz prvog i iz drugog ciklusa obrazovanja.

Tabela 2. Razlike u odgovorima ispitanika o prepoznavanju odlika fenomena darovitosti i kreativnosti učenika u odnosu na godine radnog staža

Fenomen darovitosti i kreativnosti	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	4.341	2	2.171	.087	.917
Within Groups	5004.309	200	25.022		
Total	5008.650	202			

Samorefleksije nastavnika o prepoznavanju fenomena darovitosti i kreativnosti ispitani su i u odnosu na varijablu godine radnog staža. Istraživanje je pokazalo da ne možemo zaključiti da mlađi ili stariji učitelji i nastavnici prema godinama radnog iskustva više prepoznaju odlike fenomena darovitosti i kreativnosti kod učenika. Takođe se može konstatovati da bez obzira na broj godina radnog staža u školi ne determiniše bolje poznavanje fenomena darovitosti već jednako mu pridaju važnost. Na osnovu Fišerovog F testa konstatuje se da nema statistički značajne razlike u odgovorima ispitanika $p> 0.05$, odnosno da dominira homogenost u odgovorima ispitanika bez obzira na pomenutu varijablu.

Darovitost kao i kreativnost predstavljaju polja koja iziskuju posedovanje dosta znanja, a prvenstveno pažnje kako bi se njihovi široki spektri potencijala odredili, otkrili, identifikovali, a zatim i dalje razvijali.

Ispitane su refleksije nastavnika o poznavanju načina izražavanja, manifestacije te i identifikovanja darovitosti i kreativnosti. Odgovori ispitanika na drugu subskalu istraživanja takođe pokazuju visok stepen slaganja sa ponuđenim ajetemima, odnosno tvrdnjama procene koje se tiču ove problematike. Zapravo nastavnici sebe smatraju kompetentnim za rad sa darovitim i kreativnim učenicima, ali i da poznaju načine prepoznavanja i identifikovanja fenomena darovitosti i kreativnosti učenika, $M=4.00$; $M>4.00$.

S obzirom na to da smo u postavljanju metodološkog pristupa problemu istraživanja pošli od pretpostavke da ne treba stavljati znak jednakosti između prepoznavanja odlika fenomena kreativnih i darovitih i poznavanja načina identifikacije i izražavanja darovitih, dobijeni su zanimljivi rezultati istraživanja.

Tabela 3: Razlike u odgovorima ispitanika o poznavanju načina izražavanja, manifestovanja i identifikacije darovitih i kreativnih učenika u odnosu na ciklus obrazovanja

Fenomen darovitosti i kreativnosti	Ciklus obrazovanja	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
	Prvi obrazovni ciklus	107	41.6822	4.30138	.41583
	Drugi obrazovni ciklus	96	40.9063	4.72636	.48238

$t=1.225$; $df=201$; $p=0.222$

Iako je zbirom aritmetičkih sredina, ista veća kod učitelja u odnosu na nastavnike, izračunavanjem t testa konstatuje se da nema statistički značajnih razlika u odgovorima ispitanika u odnosu na varijablu prvi i drugi ciklus obrazovanja, $p > 0.05$. Ne možemo reći da učitelji više poznaju načine izražavanja, manifestacije i identifikacije darovitih i kreativnih učenika, niti možemo tvrditi da je drugačije, odnosno obrnuto. Rezultati pokazuju visok stepen homogenosti u odgovorima ispitanika o ovoj problematici bez obzira na to da li su u pitanju učitelji ili nastavnici.

Tabela 4. Razlike u odgovorima ispitanika o poznavanju načina izražavanja, manifestovanja i identifikacije darovitih i kreativnih učenika u odnosu na godine radnog staža

Poznavanje načina izražavanja, manifestovanja i identifikacije	N	Mean	Std. Deviation
Do 10 godina	46	41.9565	2.50295
Od 10 do 20 godina	93	41.8602	3.29885
Više od 20 godina	64	40.0625	6.52681
Total	203	41.3153	4.51281

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	146.977	2	73.488	3.705	.026
Within Groups	3966.846	200	19.834		
Total	4113.823	202			

Izračunavanjem Fišerovog F testa, uočeni su zanimljivi rezultati. Upoređivanjem aritmetičkih sredina konstatovana je statistički značajna razlika u odgovorima ispitanika kada je reč o poznavanju načina izražavanja, manifestovanja i identifikacije darovitih i kreativnih učenika u odnosu na varijablu godine radnog staža. Prikazanim aritmetičkim sredinama vidimo da je poznavanje ovih aspekata karakterističnije za učitelje i nastavnike koji imaju najmanje godina radnog iskustva ($M=41.95$) u odnosu na kolege sa više godina radnog iskustva ($M=41.96$; $M=40.06$). Iako se prema vrednostima aritmetičke sredine minimalno razlikuju u odnosu na kategorije radnog staža od 11 do 20 i preko 20 godina radnog iskustva, istraživanje pokazuje da ne mora da znači da nastavnici koji imaju najviše godina radnog staža moraju eksplicitno poznavati i najviše fenomen darovitosti. Ovaj podatak pokazuje da možda danas u našim osnovnim školama mnogo više obraća pažnja na potencijale deteta, te da najmlađi nastavnici ovom fenomenu malo više pridaju na značaju, $p < 0.05$. Prikazani rezultat može biti vodilja nekim budućim istraživanjima iste ili slične problematike.

Kroz organizaciju nastavnog procesa, nastavnici sadržaje treba da temelje na individualnim razlikama među pojedincima koje se mogu okarakterisati kao opšte i specifične sposobnosti, potrebe, interesovanja, stilovi učenja i slično. Ispitane su refleksije nastavnika i o ovoj problematici. Iako je posao nastavnika težak posao, kada je ispitana njihova samorefleksivnost poznavanja potencijalnih načina rada sa darovitim i kreativnima,

naizgled na pozitivne i ohrabrujuće podatke. Nastavnici visoko vrednuju stavke treće subskale i smatraju ili da ih poseduju ili da bi “pronašli put” razvoju dečjih potencija, $M > 4.00$.

Tabela 5. Razlike u odgovorima ispitanika o posedovanju znanja o potencijalnim načinima rada sa darovitim i kreativnim učenicima u odnosu na ciklus obrazovanja

Znanja o potencijalnim načinima rada sa darovitim i kreativnim učenicima	Ciklus obrazovanja	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
	Prvi obrazovni ciklus	107	43.168 2	3.14278	.30382
	Drugi obrazovni ciklus	96	42.843 8	4.02709	.41101

$t=0.643$; $df= 201$; $p=0.521$

Izračunavanjem t testa i upoređivanjem aritmetičkih sredina u odnosu na ciklus obrazovanja, konstatuje se da nema statistički značajne razlike u odgovorima ispitanika između prvog i drugog ciklusa obrazovanja. Ne možemo zaključiti da učitelji više poseduju znanja i kompetencije za različite načine rada sa kreativnim i darovitim učenicima u odnosu na nastavnike, niti to možemo tvrditi na drugačiji način.

Konstatujemo da i jedni i drugi pridaju važnost ovom fenomenu, poznavanju načina rada, zato je rezultat istraživanja da nema statistički značajnih razlika u odgovorima ispitanika, $p > 0.05$, odnosno da dominira homogenost u odgovorima ispitanika i iz prvog i iz drugog ciklusa obrazovanja.

Tabela 6. Razlike u odgovorima ispitanika o posedovanju znanja o potencijalnim načinima rada sa darovitim i kreativnim učenicima u odnosu na godine radnog staža

Znanja o potencijalnim načinima rada sa darovitim i kreativnim učenicima	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	71.762	2	35.881	2.846	.060
Within Groups	2521.193	200	12.606		
Total	2592.956	202			

Posedovanje znanja o potencijalnim načinima rada sa darovitim i kreativnim učenicima homogeno je vrednovano u odnosu na varijablu godine radnog staža. Bez obzira na broj godina radnog staža u školi, ne može se determinisati bolje poznavanje fenomena darovitosti, već mu se jednako pridaje važnost. Na osnovu Fišerovog F testa konstatuje se da nema statistički značajne razlike u odgovorima ispitanika $p > 0.05$, odnosno da dominira sličnost u odgovorima ispitanika bez obzira na pomenutu varijablu.

Zaključna razmatranja

U savremenoj nastavi se potrebe učenika stavljaju u prvi plan. Inkluzivna nastava koja je uvedena u naše škole namenjena je i deci koja imaju natprosečne potencijale i mogućnosti i tim aspektom možemo reći da smo otišli još jedan korak dalje od tradicionalne škole. U glavne faktore, možemo slobodno reći identifikatore, možemo svrstati svakog koji dolazi u kontakt sa darovitim i kreativnim učenicima, i iz tog razloga su ispitani nastavnici o ovom problematici. Daroviti učenici se odlikuju po tome što vrlo lako i brzo mogu postići zapažene i značajne rezultate u mnogim oblastima, odnosno nastavnim sadržajima kojima vladaju učitelji i nastavnici, a da pritom darovita deca imaju povećana perceptivna, kreativna

i intelektualna svojstva, kao i sposobnosti. Od samog početka nastavnici treba da budu svesni da se daroviti rađaju ali isto tako i stvaraju i za to moraju preuzeti vrlo odgovornu ulogu.

Rezultati istraživanja su pokazali pozitivne refleksije o uslovljenosti poznavanja kompleksnosti fenomena i potencijalnih načina identifikovanja darovitih i kreativnih učenika u školskom kontekstu.

Iz prikazanog empirijskog istraživanja izdvajamo:

- Nastavnici vrlo optimistično tvrde da imaju sposobnosti prepoznavanja odlika fenomena darovitosti i pri tome u odgovorima ispitanika nema statistički značajnih razlika u odnosu na postavljene varijable istraživanja, $p > 0.05$.
- Nastavnici pokazuju pozitivne refleksije na skali procene smatrajući da poznaju načine izražavanja, manifestacije, te i identifikacije darovitosti i kreativnosti kod učenika. Razlike u odgovorima ispitanika ne postoje u odnosu na ciklus obrazovanja $p > 0.05$, ali se javljaju u odnosu na godine radnog staža gde se rezultat može protumačiti na nekoliko načina: da se danas u školama mnogo više obraća pažnja na decu sa potrebom za posebnom društvenom podrškom, da su nastavnici motivisaniji, da su više učili o ovom problematici i slično, $p < 0.05$. Zbog ovog podatka odbacujemo nultu hipotezu u kojoj je pretpostavljeno da se na odgovore ispitanika nigde neće javiti statistički značajna razlika, već se prihvata alternativna hipoteza o postojanju statistički značajne razlike o poznavanju načina manifestacije darovitosti i kreativnosti u odnosu na varijablu godine radnog staža.
- Nastavnici iskazuju pozitivne samorefleksije sopstvenih znanja o načinima rada sa darovitim i kreativnim učenicima. Dominira homogenost u odgovorima ispitanika bez obzira na varijable *ciklus obrazovanja* i *radni staž nastavnika*.

Kada kažemo da je darovitost specifičan fenomen, možemo dodati da se javlja često i gotovo da nema razreda u osnovnim školama u kojima ne možemo prepoznati bar jednog učenika. Za podsticanje i uspešan ishod rada sa darovitima nužno je ujediniti sve faktore koji doprinose napredovanju ovoj grupi mladih ljudi. Dovoljno je znati da nastavnici imaju iskustva sa darovitim, da imaju pozitivna stremljenja ka izučavanju ovog fenomena, da žele da im posvete pažnju. Sve rezultate možemo ujediniti i ovim istraživanjem podstaći još dublje sagledavanje stavova nastavnika, posebno kompetentnosti za rad sa njima, zatim možemo koristiti druge tehnike i instrumente, komparativna istraživanja, sa ciljem da istraživači sarađuju sa nastavnicima i da učinimo da ne ostane sve na teoriji, već primeniti znanja u praksi i sve više ih prenositi jednom od najvažnijih faktora podsticanja darovitosti i kreativnosti kod učenika – njihovim nastavnicima.

Literatura:

- Dai, D. Y. & Renzulli, J. S. (2008). Snowflakes, Living Systems, and the Mystery of Giftedness. *Gifted Child Quarterly*, 52(2), 114–130.
- Duchovičova, J., Šabo, A., Petrova, G. & Hosova, D. (2018). Stimulations of Creativity as a Prerequisite of Permanent Sustainability for Personality Development of Gifted Learners. *Ad Alta: Journal of Interdisciplinary Research*, 8(2), 54–60.
- Ersoy, E. & Uysal, R. (2019). Opinions of School Psychological Counselors on Giftedness and Gifted Students' Education. *American Journal of Qualitative Research*, 2(2), 120–142.
- Heller, K. A. & Feldhusen, J. F. (1986). *Identifying and Nurturing the Gifted: An International Perspective*. Hans Huber Publishers/Hogrefe International, Inc., Lewiston, NY 14092. Preuzeto 5. 7. 2019. godine sa sajta: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED310558.pdf>.
- Ivleva, M. (2018). Personal and Behavioral Peculiarities of Gifted Children: The Search for Invariant Characteristics of Giftedness. In *4th International Conference on Arts, Design and*

- Contemporary Education (ICADCE 2018)*. Atlantis Press. Preuzeto 10. 7. 2019. godine sa sajta: <https://dx.doi.org/10.2991/icadce-18.2018.124>.
- Maksimović, J. i Osmanović, J. (2019). *Empirijska validacija teorijskih implikacija rada sa darovitima*, 230–237. Preuzeto 25. 8. 2019. godine sa sajta: https://www.researchgate.net/profile/Jelena_Maksimovic3/publication/334283150_EMPIRIJSKA_VALIDACIJA_TEORIJSKIH_IMPLIKACIJA_RADA_SA_DAROVITIMA/links/5d21be83299bf1547c9f0046/EMPIRIJSKA-VALIDACIJA-TEORIJSKIH-IMPLIKACIJA-RADA-SA-DAROVITIMA.pdf.
 - Maksimović, J. (2012). Kvalitativni pristup u istraživanju moralne darovitosti, U Gojkov, G. (ured.): *Daroviti i moralnost*, Zbornik 17, Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Palov”, 539–550.
 - Piske, F. H. R., Stoltz, T., Vestena, C. L. B., Freitas, S. P., Valentim B. F. B., Oliveira, C. S. A., Barby A. A. O. M. & Machado, C. L. (2016). Barriers to Creativity, Identification and Inclusion of Gifted Student. *Online Submission*, 7, 1899–1905. Preuzeto 10. 7. 2019. godine sa sajta: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED572003.pdf>.
 - Stoeger, H., Balestrini, D. P., & Ziegler, A. (2018). International Perspectives and Trends in Research on Giftedness and Talent Development. *APA handbook of giftedness and talent*, 25–39.
 - Taslim, P. L., & Jabar, C. (2019). Evaluation of Acceleration Program Termination for Gifted Children Learning Needs. In *International Conference on Special and Inclusive Education (ICSIE 2018)*. Atlantis Press. Preuzeto 10. 7. 2019. godine sa sajta: <https://dx.doi.org/10.2991/icsie-18.2019.22>.
 - Zaia, P., Nakano, T. D. C., & Peixoto, E. M. (2018). Scale for Identification of Characteristics of Giftedness: Internal structure analysis. *Estudos de Psicologia (Campinas)*, 35(1), 39–51.
 - Ziegler, A., & Stoeger, H. (2019). A Nonagonal Framework of Regulation in Talent Development (NFRTD). *High Ability Studies*, 1–19. Preuzeto 10. 7. 2019. godine sa sajta: https://www.researchgate.net/profile/Albert_Ziegler/publication/332931788_A_Nonagonal_Framework_of_Regulation_in_Talent_Development_NFRTD/links/5cda9aaf299bf14d95952dcb/A-Nonagonal-Framework-of-Regulation-in-Talent-Development-NFRTD.pdf.

Jelena Osmanovic, MA

University of Nis
Faculty of philosophy

Aleksandra Milanovic, MA

University of Nis
Pedagogical faculty

THE ABILITY TO KNOW THE COMPLEXITY OF THE PHENOMENON AND THE POTENTIAL WAYS OF IDENTIFYING GIFTED AND CREATIVE STUDENTS IN A SCHOOL CONTEXT

Summary: Gifted students are a very complex phenomenon for research both in theoretical and empirical-research contexts. Identifying and then encouraging gifted and creative students is one of the important tasks of the school required and a serious task that is put before the teacher. The subject of research is the experience of elementary school teachers on the phenomenon of giftedness and conditionality of knowing the complexity of the phenomenon and the potential ways of identifying gifted and creative students in a school context. The significance of the work besides the cognitive examination is also in the applicative goal with the tendency to understand the gratitude as the sum of intelligence and creativity, and it does not remain unnoticed and in the shade of the average. The hypotheses are: 1. Teachers recognize the features of the phenomenon of giftedness and creativity; 2. Teachers know the ways of expressing and manifesting themselves, and identifying talent and creativity students; 3. Teachers have knowledge of potential ways of working with gifted and creative students. The general hypothesis of the study implies the absence of statistically significant differences in respondents' responses in relation to independent variables, $p > 0.05$. Teachers' views on this issue were examined in relation to two independent variables: work experience (up to 10 years of service, 10 to 20 years of service and over 20 years of service) and in relation to the cycle of education: teachers from grades 1. to 4. and teachers from grades 5. to 8. For the purposes of this research, a survey method and descriptive analysis was used, the technique used was scaling, and with a Likert type rating instrument containing 30 items, for this research subscale were analyzed according to the set research tasks. The research involved 203 teachers from the south of Serbia. The obtained findings were interpreted using parametric statistics, t-test and ANOVA testing.

Key words: recognize of gifted, giftedness and creativity, student identification, school context.